

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Юлія БАЛАЖ, 1999 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2021 році ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» за спеціальністю «Філологія», працює провідним фахівцем з академічної мобільності в Івано-Франківському національному медичному університеті, Міністерство охорони здоров'я України, м. Івано-Франківськ, виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Філологія»

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 20.051.240, утворена наказом ректора Карпатського національного університету імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України, м. Івано-Франківськ від 23 липня 2026 року №981, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –	Олександра СОЛЕЦЬКОГО, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри української літератури Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.
Рецензентів –	Андрія ТРОНЯ, кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри англійської філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника; Ярослава МЕЛЬНИКА, кандидата філологічних наук, професора, професора кафедри загального та германського мовознавства Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.
Офіційних опонентів –	Олени КУЛЬБАБСЬКОЇ, доктора філологічних наук, професора, професора кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; Тетяни ВІЛЬЧИНСЬКОЇ, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри української мови та славістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

на засіданні 01 жовтня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки Юлії БАЛАЖ на підставі публічного захисту дисертації «Ключові слова у системі поширювачів сучасного українського художнього дискурсу» за спеціальністю 035 Філологія.

Дисертацію виконано у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України, м. Івано-Франківськ.

Науковий керівник: Олексій ВОРОБЕЦЬ, кандидат філологічних наук, доцент, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, декан факультету філології.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі:

- уперше в українському мовознавстві здійснено комплексний функційно-семантичний аналіз ключових слів у системі поширювачів речення сучасної української мови, що дало змогу визначити їх як системотвірні елементи синтаксичної будови речення;

- обґрунтовано поняття «ключове слово поширювача» як семантичне ядро, яке задає напрям валентного розгортання речення, забезпечує його смислову цілісність і виступає базовим чинником формування предикатно-детермінантної структури;

- уточнено термінологічний апарат функційно-семантичного синтаксису, зокрема поняття поширювач, ключове слово поширювача, семантичне поле поширення, позиційна варіативність, валентна проєкція предиката, що отримали нове змістове наповнення у зв'язку з функційно-семантичним підходом;

- розроблено структурно-семантичну типологію ключових слів поширювачів речення, у якій виділено вісім основних семантичних доменів (локативний, темпоральний, каузальний, модальний, квантитативний, інструментальний, атрибутивний, пацієнтивний), виявлено їхні взаємозв'язки та поліфункційні потенції;

- запропоновано кількісну модель семантичної репрезентації ключових слів поширювачів, яка охоплює понад 11 тисяч речень сучасного художнього дискурсу та відображає частотну динаміку реалізації кожного типу семантики (з перевагою локативних – 22 %, темпоральних – 19 %, каузальних – 16 %);

- виявлено закономірності позиційної варіативності ключових слів у межах релевантних синтаксичних моделей, зокрема з'ясовано специфіку функціонування генітивних, дативних, акузативних і аблятивних слів у препозиційних, постпозиційних і медіальних структурах;

- уточнено механізми моделювання семантики поширювачів, де ключове слово постає структурно-семантичним ядром, яке репрезентує зв'язки між предикатом і периферійними елементами речення;

- розроблено узагальнену функційно-семантичну модель поширювача речення, у якій відображено валентну взаємодію предиката з ключовими словами, типи семантичної деривації та закономірності позиційного розгортання структури;

- доведено, що ключове слово поширювача виконує роль смислової домінанти у процесі синтаксичного поширення, визначаючи не лише семантичну організацію речення, а й комунікативну перспективу висловлення;

- удосконалено методологію аналізу функційно-семантичного синтаксису, яка поєднує індуктивно-дедуктивний, функційний, дистрибутивний та

кількісний підходи, що забезпечило багатовимірне осмислення досліджуваного явища.

Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні положень функційної граматики, зокрема в поглибленні уявлень про валентну організацію речення, структурно-семантичні особливості поширювачів та механізми семантичної інтеграції в синтаксисі сучасної української мови.

Практичне значення одержаних результатів полягає в їхній придатності для подальшого використання у навчальному, дослідницькому й прикладному аспектах. Матеріали та висновки дисертації можуть бути використані:

- у викладанні університетських курсів з сучасного українського синтаксису, когнітивної лінгвістики, теорії тексту, стилістики, лінгвосемантики;
- при укладанні навчальних і методичних посібників, довідників і практикумів із синтаксису, у яких важливо продемонструвати взаємодію граматичної форми та семантичного змісту;
- для удосконалення методів лінгвістичного аналізу художнього тексту, зокрема при вивченні індивідуальних авторських стилів та механізмів семантичного згущення у прозі ХХ–ХХІ століть;
- у лінгвостатистичних і корпусних дослідженнях, пов'язаних із моделюванням валентної структури речення, автоматичним розпізнаванням синтаксичних зв'язків і побудовою електронних лексико-синтаксичних баз даних;
- у практиці перекладу, де результати можуть бути використані для адекватного відтворення синтаксичних і семантичних відношень між предикатом і його поширювачами;

- у подальших наукових дослідженнях, присвячених порівняльному аналізу функційно-семантичних структур української й інших слов'янських мов.

Практична цінність роботи полягає також у тому, що розроблена система типологізації поширювачів та їхніх ключових слів може стати основою для створення прикладних лінгвістичних інструментів, як-от: програмних моделей для автоматичного синтаксичного аналізу, а також для формування термінологічної бази майбутніх функційних граматик української мови.

Дисертація виконана державною українською мовою.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (226 позицій), списку джерел ілюстративного матеріалу (111 позицій) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки.

Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», що відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Здобувачка має 14 наукових публікацій, за темою дисертації, у тому числі: 5 статей у фахових виданнях України (категорія Б), 1 розділ іноземної

колективної монографії (у співавторстві) та матеріали 5 міжнародних і 3 всеукраїнських конференцій, що відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами):

1. Балаж Ю. І. Каузальна семантика ключових компонентів у реченні з поширювачами. *Нова Філологія*. Збірник наукових праць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика». № 98. 2025. С. 7–13.

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-1>

URL: <http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/1008>

2. Балаж Ю. І. Позиційна варіативність ключових компонентів у реченні з поширювачами. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика». Том 1. Вип. 41. 2025. С. 9–13.

DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.1>

URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/41/part_1/3.pdf

3. Балаж Ю. І. Атрибутивні поширювачі речення: граматична природа та семантична багатовимірність. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. Кропивницький : Видавничий дім «Гельветика». Вип. 3 (214) Т. 1. 2025. С. 172–178.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-214.1-21>

URL: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/884/843>

4. Балаж Ю. І. Медіальна локалізація модальних ключових компонентів у реченнях із поширювачами. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика». Том 1. Вип. 88. 2025. С. 206–210.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-1-29>

URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/88_2025/part_1/31.pdf

5. Балаж Ю. І. Позиційна локалізація моделей речень із акузативним вираженням ключових компонентів поширювача. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика». Том 1. Вип. 90. 2025. С. 186–191.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/90-1-27>

URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/90_2025/part_1/29.pdf

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої:

1. Олександр СОЛЕЦЬКИЙ, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Оцінка позитивна, зауважень немає.

2. Андрій ТРОНЬ, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Оцінка позитивна, зауважень немає.

3. Ярослав МЕЛЬНИК, кандидат філологічних наук, професор, професор кафедри загального та германського мовознавства Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Оцінка позитивна, зауважень немає.

4. Олена КУЛЬБАБСЬКА, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Оцінка позитивна, зауважень немає.

5. Тетяна ВІЛЬЧИНСЬКА, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови та славістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Оцінка позитивна, зауважень немає.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 20.051.240 Карпатського національного університету імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України, м. Івано-Франківськ присуджує Юлії БАЛАЖ ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Олександр СОЛЕЦЬКИЙ